

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

Dva národy, jeden vztah aneb česko-vietnamské partnerské vztahy

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Šárka Zapletalová

Vedoucí práce: Mgr. Nicola Raúl

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*Dva národy, jeden vztah aneb česko-vietnamské partnerské vztahy*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Anotace

Jméno a příjmení:	Šárka Zapletalová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Kulturní antropologie – Aplikovaná ekonomická studia
Obor obhajoby práce:	Kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Nicola Raúl
Rok obhajoby:	2022
Název práce:	Dva národy, jeden vztah aneb česko-vietnamské partnerské vztahy
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na sociokulturní rozdíly v česko-vietnamských partnerských vztazích s využitím kvalitativního výzkumu a polostrukturovaných rozhovorů s respondenty.
Klíčová slova:	Sociokulturní rozdíly, Vietnam, Česká republika, vztahy
Title of Thesis:	Two nations, one relationship or Czech-Vietnamese partnerships
Annotation:	The bachelor thesis focuses on socio-cultural differences in Czech-Vietnamese partnerships using qualitative research and semi-structured interviews with respondents.
Keywords:	Sociocultural differences, Vietnam, Czech Republic, relations
Názvy příloh vázaných v práci:	Osnova polostrukturovaného rozhovoru
Počet literatury a zdrojů:	28
Rozsah práce:	39 s. (60 966 znaků s mezerami)

OBSAH

ÚVOD	5
1. CÍL VÝZKUMU	7
2. METODOLOGIE A TVORBA DAT	8
2.1. <i>Volba metody výzkumu</i>	8
2.2. <i>Vedení rozhovorů</i>	9
2.2.1. Výběr participantů	10
2.2.2. Etika ve výzkumu	11
2.2.3. Struktura rozhovoru	11
2.3. <i>Analýza rozhovorů a zpracování dat</i>	11
2.3.1. Přepis rozhovorů	12
2.4. <i>Limity práce</i>	12
3. KULTURA, ETNICITA A RASISMUS	13
3.1. <i>Kultura</i>	13
3.2. <i>Etnicita</i>	15
3.3. <i>Rasismus</i>	16
4. ČESKO-VIETNAMSKÁ A VIETNAMSKO-ČESKÁ SOUŽITÍ	18
4.1. <i>Stereotypizace, předsudky a vnímání jinakosti</i>	18
4.1.1. Češi očima Vietnamců	19
4.1.2. Vietnamci očima Čechů	21
5. ČESKO-VIETNAMSKÉ PARTNERSKÉ VZTAHY	22
5.1. <i>Společný život</i>	23
5.1.1. Jazyková bariéra	23
5.1.2. Výchova potomků	26
5.1.3. Otázka víry, tradice a slavení svátků	28
5.2. <i>Setkání s nepřijetím a nepříznivé reakce okolí</i>	31
5.3. <i>Rodina, příbuzní a přátelé</i>	32
Závěr.....	35
Zdroje.....	37
Internetové zdroje	39

ÚVOD

Dle výzkumu Českého statistického úřadu, který vychází z výzkumu o vývoji obyvatelstva v České republice (2020) v současnosti narůstá počet párů, v nichž se partneři liší svou etnicitou. V této práci se zaměřím na smíšené partnerské vztahy, které jsou založeny na zmíněné odlišné etnicitě¹, konkrétně české a vietnamské. Vzhledem ke stále aktuálním otázkám týkajících se multikulturních partnerství a migrace je toto téma velmi vnímané společností.

Počátky česko-vietnamských partnerství jsou spjaty hlavně s první migrační vlnou vietnamských studentů, která se konala v 50. a 60. letech minulého století na základě Dohody o vědeckotechnické spolupráci, sepsané v roce 1958. V této době začali Vietnamci do ČR přijíždět v řádech několika desítek a v roce 1976 byla sjednána další Dohoda o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích (Freidingerová, 2014). Většina z těchto migrantů tady po svých studiích zůstala pracovat a postupně si začali zakládat rodiny a usazovat se.

Dosavadní literatura zabývající se touto problematikou je zaměřena výhradně na pohled českých aktérů, a to hlavně z důvodu jazykové bariéry, která často mezi autorem a respondentem může nastat (viz Mutlova, 2010). Tématikou soužití a postojů k jiným etnickým menšinám se zabývali také autoři Tereza Freidingerová, Tatjana Šišková, Stanislav Brouček a další. Dle mého názoru je však velmi přínosné se v rámci daného tématu zaměřit zároveň jak na pohled českého, tak i vietnamského aktéra, což by také mělo být přínosem mé práce. Nejen že nám tento přístup poskytne objektivnější pohled na skutečnost, ale také nám může přiblížit sociokulturní rozdíly

¹ Vymezení pojmu etnicita a jeho chápání ve vlastním výzkumu se věnuji ve 3. kapitole.

v multikulturních partnerstvích a popřípadě jaké mají vlivy na jejich vztah a společné soužití.

Tematika česko-vietnamských partnerských vztahů mi je blízká hlavně z toho důvodu, že já sama ze smíšené rodiny pocházím. V průběhu života jsem se setkávala s poukazováním na kulturní odlišnosti ze strany majoritní společnosti. Má největší motivace, která mě vedla k danému výzkumu, vychází již z mého dětství. Pociťovala jsem, že jsem svým okolím vnímána jinak, než ostatní děti. Nejčastěji to souviselo se stravou či oslavou určitých svátků a tradic. Vždy jsem byla zvědavá, jestli to i v ostatních smíšených rodinách funguje stejně. Bylo příliš mnoho otázek, na které jsem neznala odpovědi, a právě tohle mě přimělo se zaměřit na zkoumání česko-vietnamských partnerských vztahů.

Na doporučení mé vedoucí není práce rozdělena na teoretickou a praktickou část, ale jsou navzájem propojeny z důvodu návaznosti a lepšího pochopení. Práci jsem rozčlenila do pěti kapitol, které na sebe postupně navazují. První kapitola se zaměřovala na samotný cíl výzkumu, ve druhé jsem se zabývala analýzou a metodologií. Od třetí kapitoly jsem vycházela z kategorií, které vzešly z mého výzkumu. Nejdříve jsem se soustředila na pojmy kultura, etnicita a rasismus, se kterými jsem v rámci výzkumu pracovala. Následně jsem se zaměřila na samotná smíšená manželství a vztahy, které jsou ústředním mé práce. V závěru práce jsem konkretizovala česko-vietnamská a vietnamsko-česká soužití.

1. Cíl výzkumu

Cílem mé práce bylo zjistit, zda sociokulturní rozdíly, vycházející z odlišné etnické příslušnosti ovlivňují česko-vietnamské páry v České republice, a pokud ano, jaký vliv mají tyto rozdíly na jejich vztahy a na samotné aktéry. V práci jsem se zaměřila na každodenní život párů a na všechny aspekty, které mohou mít vliv na jejich společné soužití. Pomocí otázek jsem chtěla zjistit, jestli dané odlišnosti byly pro jejich partnerský vztah klíčové či nikoliv a jakým způsobem mohou ovlivnit jejich každodenní soužití. Zaměřila jsem se na postavení jednotlivých aktérů v jejich partnerství, zvláště na to, kde má jejich etnicita hranice, kde končí a kde začíná. Dalším důležitým bodem, kterým jsem se zabývala, byl vliv okolí na jejich partnerský vztah. Zvláště jsem se soustředila na zkušenosti s rasismem, jak u participantů samotných, tak i jejich dětí.

Hlavní výzkumná otázka v této práci zní: Má etnicita vliv na česko-vietnamské partnerské vztahy? Od toho pak odvozují další vedlejší výzkumné otázky: Vnímají participanté sociokulturní rozdíly v česko-vietnamských vztazích? A pokud ano, jakou roli tyto vnímané rozdíly hrají v jejich vztahu? Jakým způsobem se odráží odlišná etnicita partnerů ve výchově potomků? A poslední kladenou otázkou je: Jaké faktory mají vliv na výběr tradic a zvyklostí, které rodina praktikuje?

2. Metodologie a tvorba dat

V následujících podkapitolách se budu věnovat volbě metody výzkumu, vedení rozhovorů, výběru participantů, etice ve výzkumu, struktuře rozhovorů, analýze rozhovorů a zpracování dat, přepisu rozhovorů a samotným limitům práce. Všechny tyto získané informace mi pomohly se zodpovězením mých výše položených výzkumných otázek a zjištěním, zda socio-kulturní rozdíly ovlivňují česko-vietnamské partnerské vztahy, a pokud ano, jaký mají vliv na jejich společné soužití.

2.1. Volba metody výzkumu

Metodologická východiska práce byla založena na koncepci antropologického výzkumu. Zvolen byl kvalitativní přístup, který mi přijde pro tento výzkum vhodnější, kvůli hlubšímu porozumění zkoumané skutečnosti, kterou je kvalitativní přístup charakteristický podle Hendla (2005, s. 50): „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

Jako metodu pro analýzu a tvorbu dat jsem zvolila zakotvenou teorii, která je založena na získání dostatečného množství dat a ta jsou nadále analyticky konstruována a propojována. Pomáhá výzkumníkovi identifikovat témata, která jsou spjata s kategoriemi souvisejícími s procesy zkoumaného vzorku. Dle O'Learyho (2004, s. 86): „při zakotvené teorii záleží především na hlavní výzkumné otázce, ze které výzkumník vychází při volbě metody výzkumu.“ Pro mou práci je tato metodologie přínosná především v orientaci, samotném vytvoření teorie a aplikaci získaných dat.

Největší výhodou je, že díky přímému kontaktu s komunikačními partnery v jejich přirozeném prostředí jsem mohla interpretovat jevy z hlediska jejich významů a vnímání jednotlivých participantů. Umožnil mi získat komplexní obraz jevů založených na hloubkových datech a hlubší porozumění zkoumaného fenoménu.

Hlavní technikou pro tvorbu dat v tomto výzkumu byly polostrukturované rozhovory s jednotlivými aktéry partnerského vztahu, ve kterých byl kladen důraz na jejich osobní zkušenost. Výše uváděná metodologická východiska spolu s polostrukturovanými rozhovory mi umožnily blíže nahlédnout na problematiku a individuální názory participantů.

2.2. Vedení rozhovorů

Při vedení rozhovoru sehrála velkou roli má osobní pozicionalita a blízkost k tématu. Skutečnost, že já sama pocházím z česko-vietnamského partnerského vztahu navázalo mezi mnou a participanty již zpočátku jistou důvěru. Díky rozdělení partnerů při rozhovorech jsem mohla navázat trochu bližší vztah s každým z nich zvlášť. Navíc jsem mohla zachovat pocit bezpečí a anonymity každého z aktérů.

Rozhovory byly realizovány od srpna do prosince roku 2020 a jejich průměrná délka je šedesát minut. Z celkového počtu dvaceti rozhovorů jsem u poloviny z nich měla příležitost využít osobního kontaktu s participanty v jejich kancelářích nebo domovech, kde jsem měla možnost zohlednit prostředí, které mi posloužilo jako jeden z ukazatelů česko-vietnamských rozdílů. Druhou polovinu bylo potřeba přizpůsobit aktuálním epidemiologickým podmínkám souvisejícím s protiepidemickým opatřením, a proto jsem byla nucena přejít do online prostředí. Využívala jsem převážně sociální síť Skype, popřípadě Messenger. I přes původní obavy se domnívám, že vedení rozhovorů online nemělo na jejich kvalitu negativní vliv. Všechny rozhovory probíhaly individuálně s každým partnerem zvlášť, z důvodu možného ovlivňování svých protějšků a objektivnějšího pohledu jednotlivých aktérů.

2.2.1. Výběr participantů

Pro svůj výzkum jsem volila participanty z česko-vietnamských partnerských vztahů, kteří spolu žijí či žili ve společné domácnosti minimálně 5 let. Dané kritérium jsem zvolila hlavně z toho důvodu, že dle mého názoru je tato doba adekvátní pro to, aby se partneři mohli dostatečně poznat. Bylo pro mě také důležité, vzhledem k stanoveným vedlejším otázkám, zda mají vybraní partneři děti či nikoli, jelikož jsem se v rámci svého výzkumu soustředila mimo jiné na způsoby výchovy a jejich vzájemné soužití v jedné domácnosti.

Pro sběr dat jsem nevymezovala konkrétní oblast, ze které by měli participanti pocházet, jelikož to dle mého úsudku vzhledem k tématu výzkumu nebylo určující. Fakt, že je vietnamská komunita na sebe úzce napojena, mi pomohl se získáváním dalších kontaktů. Po rozhovoru s prvním participantem, který byl z mého blízkého okolí jsem využila metodu sněhové koule. Tu lze chápat jako získávání nových kontaktů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy. Podle Hartnolla samotný proces začíná u jednoho nebo více jedinců, u kterých se ví, že splňují požadovaná kritéria. Je s nimi realizován rozhovor a následně jsou požádáni o nominování dalších možných osob, které rovněž splňují tato kritéria. Tento proces se neustále opakuje až do naplnění požadovaného množství vzorků. (Hartnoll, 2003).

Vzorek jsem se snažila pokrýt tak, aby nebyla vietnamská etnicita otázkou pouze u jednoho pohlaví, ale aby z majority pocházeli muži i ženy. Nakonec mi bylo umožněno oslovit 5 partnerských párů, a to 5 žen a 5 mužů. Někteří z nich již spolu nežijí ve společné domácnosti, ale stále spolu udržují partnerský vztah z důvodu výchovy dětí. Věková kategorie participantů se pohybovala od 32 do 60 let a délka jejich partnerského vztahu se pohybovala mezi 8 až 40 lety.

2.2.2. Etika ve výzkumu

Každého participanta jsem zpočátku seznámila s tématem výzkumu a jeho cílem. Poté jsem požádala o ústní souhlas s nahráváním rozhovoru a ujistila je o anonymizaci dat a využití jejich výpovědí pouze za účelem výzkumu. Dále jsem je informovala o tom, že veškeré poskytnuté rozhovory jsou pouze pro účely mého výzkumu. Měla jsem také připravenou tištěnou formu dohody o zpracování informací, ale žádný z participantů ji nevyžadoval.

2.2.3. Struktura rozhovoru

Data jsem získala na základě polostrukturovaných rozhovorů, které mi poskytly oporu po obsahové stránce, ale zároveň i dostatek prostoru pro individuální zkušenosti a témata, které mohli aktéři v rozhovoru otevřít. Dle Hendla má polostrukturovaný rozhovor zajistit veškeré potřebné informace, které jsou pro tazatele stěžejní prostřednictvím volných otázek, které si on sám přizpůsobí na základě situace rozhovoru s participantem (Hendl, 2005).

Během sběru dat jsem vycházela z osnovy, která pro mě představovala souhrn klíčových témat pro můj výzkum. V průběhu rozhovorů jsem si vedla poznámky o základních informacích, které mi pomáhaly se popřípadě vrátit nebo doptat na části, které mi přišly relevantní a přínosné pro samotnou analýzu.

2.3. Analýza rozhovorů a zpracování dat

Zpracování dat v zakotvené teorii začíná kódováním a následnou kategorizací, jenž je založena na seskupování stovky pojmů vycházejících z jejich podobností. Jednou z možností procesu kategorizace je braní jednoho pojmu po druhém, při kterém se hledají podobnosti a přiřazují se k již vzniklým kategoriím (Strauss & Corbinová, 1999). Já ve své práci použila postup, kdy jsem v první řadě hledala podobnosti v jednotlivých rozhovorech a následně těmito podobnostem vytvářela kategorie. Po

vytvoření kategorií a analýzy dat bylo zapotřebí se participantů dotázat na doplňující informace k výzkumu, které mi pomohly k hlubšímu pochopení zkoumané oblasti.

2.3.1. Přepis rozhovorů

Po realizaci rozhovorů následoval jejich přepis z audionahrávek do textové formy. Kvůli zachování hodnoty získaného vzorku jsem zanechala původní výpovědi s neformálními a nespisovnými výrazy participantů. Po získání dostatečného množství dat a jejich následném přepisu do digitální formy, kde jsem si přiřadila i poznámky vytvořené během rozhovoru, včetně mých postřehů z prostředí, kde byl veden. Potom následovala analýza dat. V mém případě se jednalo o dvacet rozhovorů, které mi poskytly dostatečné množství informací pro můj výzkum. Vzhledem k anonymizaci participantů jsem rozhovorům přiřadila abecední označení a participantům jiná jména.

2.4. Limity práce

Jak bylo avizováno již dříve v této kapitole, byla druhá část rozhovorů přesunuta do online podoby kvůli začínající pandemii COVID-19. Domnívám se, že tato překážka neměla vliv na následnou kvalitu rozhovorů, avšak neměla jsem možnost prozkoumat jejich prostředí, např. výskyt česko-vietnamských znaků v jejich domácnosti.

3. Kultura, etnicita a rasismus

Tato kapitola obsahuje vymezení termínu, jenž jsou pro mé téma klíčové a v následujícím textu je s nimi nakládáno. Nejen, že kultura, rasa i etnicita tvoří samostatné oblasti akademického studia různých sociálních oborů, ale jsou rovněž součástí veřejného života všech lidí. Hlavním úkolem této kapitoly bude obeznámení s jednotlivými termíny a problematikou, které souvisí s uvedenými pojmy. Zároveň bych zde chtěla nastínit, jakým způsobem s danými termíny v práci osobně pracuji, jelikož jsem si vědoma toho, že se jedná o velmi komplikované pojmy, je nezbytné vysvětlit, jak tyto pojmy sama chápu a jaké jim kladu stanovisko.

3.1. Kultura

Kultura patří mezi jeden z nejkomplicovanějších termínů, a ačkoliv nemáme a ani nemůžeme vymezit jednoznačnou a univerzálně platnou definici, existuje základní rozdělení, jak můžeme k termínu kultura přistupovat – axiologické a antropologické pojetí. Axiologický neboli hodnotící přístup je spjat s uměním, přičemž vychází z názoru intelektuální elity a je užíván především vyšší sociální třídou. Druhý antropologický přístup, který využívají sociální vědy nemá hodnotící funkci, jelikož kultury jsou si rovny a je založen na rozdílu od axiologického na skutečnosti, že člověk jako člen lidské společnosti se adaptuje na vnější prostředí (Horáková, 2012). Ve své práci vycházím ze skutečnosti, že jednotliví aktéři se adaptují na vnější prostředí. Na tento fakt jsem narážela také při svém výzkumu, kdy jsem zjistila, že se tento jev projevuje právě u vietnamských občanů, kteří se postupem času adaptují do české společnosti a postupně přebírají české kulturní návyky a zvyklosti. Pro účely této práce můžeme říci, že je kultura mnohými považována za soubor rozsáhlých komplexních jevů, do kterých patří oblasti vědění, směny, práva, zvyků, umění, výchovy, jednání a zkrátka vše, co lidem umožňuje se orientovat ve společnosti a utvářet ji.

Mezi jednu z velmi přehledných publikací, která se zabývá tématem kultury, můžeme uvést například Lawlesse, který zde předkládá základní rozdělení podle

modelů na lidové a analytické, což je pro mě v této práci v užívání tohoto pojmu stěžejní. Lidové modely jsou charakterizovány jako „modely všech společností, jenž vykazují podobnosti nazývané obvyklé univerzály, neboť všichni lidé si jsou fyziologicky, biologicky i psychicky podobní“ (Lawless, 1996, s. 13). Participanti mého výzkumu vnímají právě výše zmíněné podobnosti, a proto se ve své práci inspiroji především tímto rozdělením.

Oproti tomu analytický model vylučuje etnocentrismus tím, že se vyhýbá pohledu jedné společnosti nebo jednoho lidového modelu. Tento model reprezentuje chování, strukturu, organizace a instituce lidí všech zemí a všech dob (Lawless, 1996). Ve své práci vycházím právě z Lawlesse a jeho pojetí kultury, které je založeno na lidových modelech, jenž udělují jednotlivým členům společnosti rámcové vodítko pro očekávání a chování (Lawless, 1996). Tudíž může v této souvislosti docházet k určité stereotypizaci, kdy pak lidé chápou určité „signifikantní“ rozdíly, v tomto případě mezi českou a vietnamskou kulturou. Zde je nutno podotknout, že v mém výzkumu participanti během rozhovorů bezprostředně operovali s pojmy jako *je jiná kultura, česká/vietnamská kultura nebo kulturní rozdíly*, a naopak nikdy nezaznělo slovo etnicita. To je také důvodem, proč v práci nazírám na tento termín z emického hlediska participantů.² Dle Lawlesse (1996, s. 39) je kultura: „specifický způsob života určité vymezené skupiny nebo společnosti lidí. Ten je dán vzorci chování členů společnosti, tj. zjevnými postupy chování a jednání, které může vnější pozorovatel sledovat.“

Podle mých participantů je právě rozdílná kultura obou partnerů základním prvkem, který česko-vietnamské partnery odlišuje od párů se stejným etnickým původem. Pro partnery může být náročné tuto jinakost překonat a je k tomu potřeba značná míra vzájemného pochopení a trpělivosti.

²„Emická perspektiva spočívá v popisu myšlení a chování, které se jeví samotnému studovanému aktéru jako smysluplné, signifikantní, vhodné nebo reálné. Na rozdíl etické, která zkoumá vnější projevy chování společenství, které popisuje prostřednictvím odborné terminologie v souladu se zásadami moderní vědy.“(Budil, 2003, s. 20).

3.2. Etnicita

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, pokud participanti hovořili o svém soužití či různých rozdílech, používali při rozhovorech výhradně pojem kultura. Naopak z jejich úst nikdy nezazněla etnicita. Na rozdíl tedy od kultury používám pojem etnicita jako odborný termín. Etnicitu chápu dle Eriksena (2012, s. 28) jako „termínu odkazujícího ke vztahům mezi skupinami, jejichž členové se považují odlišné od členů ostatních skupin, přičemž je časté, že tyto skupiny zároveň zaujímají odlišné pozice v sociální hierarchii dané společnosti.“ Eriksen také dále zdůrazňuje, že skutečnost, že jsou dvě skupiny odlišné, ještě neznamena vytvoření etnicity, pro samotný vznik je potřeba alespoň minimálního kontaktu těchto skupin. Z čehož vyplývá, že členové dvou etnicit musí mít také kromě svých odlišností i něco společného, a to určitý základ pro vzájemnou interakci (Eriksen, 2008). Etnicitu můžeme jinak definovat jako „kontextově specifický, víceúrovňový, multifaktoriální sociální konstrukt, který je spojen s rasou a používá se jak k rozlišení různých populací, tak k určení osobní nebo skupinové identity. Společenský kontext, v němž lidé žijí, určuje, zda jsou jedinci etnizováni a faktory posilující jejich etnizaci“ (Ford & Harawa, 2010).

V současnosti se tento pojem hojně využívá ve společenských vědách, masmédiích i každodenních komunikacích. Dle Thomase Hyllanda Eriksena nárůst zájmu o danou problematiku má na svědomí prudký vzestup počtu studií operujících s termíny „globalizace“, „identita“ a „modernita“, které se blízce dotýkají fenoménů, které s etnicitou úzce souvisí (Eriksen, 2012).

Etnicitu tedy ve své práci pojímám jako odlišnost vnímanou společností, která odděluje určité skupiny lidí. Základem je rozdělení do kategorií „My“ a „Oni“, což je podmínkou samotné existence pojmu. Na základě mého výzkumu jsem došla k závěru, že se všichni mí participanti setkali s pocitem rozdělování ve společnosti na „My“ a „Oni“, právě na základě odlišností daných skupin. Přestože zde žijí někteří aktéři mého výzkumu pocházející z vietnamské menšiny již dlouhou dobu (např. třicet

let), tak je jejich vnímání etnické jinakosti natolik "odlišné", že se žádný z mých participantů i přes české občanství nikdy nedeklaroval jako Čech, ale vždy pro něj Češi spadali do kategorie „Oni“. Podobně i partneři, kteří pocházeli z majoritní české společnosti na své partnery nenazírali jako na Čechy.

3.3. Rasismus

Problematikou rasismu se ve své práci zabývám především z toho důvodu, že během rozhovorů s aktéry se mi samotní participanti svěřili s jejich zkušenostmi spojenými s rasismem. Nejčastěji se opakovaly slovní urážky, vycházející z předsudků a vzhledových odlišností. Vztahy mezi menšinovou a většinovou populací se mohou odehrávat v různých rovinách, které se navzájem prolínají. Může se jednat o xenofobní pocity, diskriminaci vycházející z předsudků a stereotypů, ale také může jít i o vzájemnou pomoc s integrací do majoritní společnosti či spolupodílení na správě regionu či státu. Tento proces se týká právě i vztahů mezi Vietnamci a Čechy. Samotný postoj je individuální a týká se každého jedince zvlášť.

Pro uchopení pojmu rasismus je potřeba si nejdříve vymezit termín „rasa“, ze kterého samotná problematika vychází. Eriksen zastává názor, že termín rasa není vědecký pojem, jelikož v důsledku křížení mezi rasami se nedá definovat pevná hranice jednotlivých ras. Dalším důvodem je, že systematická variabilita mezi skupinami navzájem je nižší než genetická variabilita uvnitř skupiny. U třetího důvodu Eriksen vychází z přesvědčení většiny vědců, že lidé mají nehledě na svůj geografický původ stejné vrozené schopnosti a odlišnost existuje pouze na úrovni jednotlivce, nikoli skupiny (Eriksen, 2012).

Jsem si vědoma konstruovanosti termínu „rasa“ a ve své práci ho nevyžívám jako hodnotící prostředek, jelikož „rasa jako biologický pojem nevykazuje vůbec žádné spolehlivé deskriptivní prvky, je výhradně společenskou konstrukcí, která z mylného předpokladu biologické existence lidských ras vyvozuje privilegia pro vlastní skupinu a deprivace pro skupinu cizí. Pro tuto trvalou diskriminační funkci není v sociálních

vědách možné chápat „rasu“ jako neutrální, deskriptivní popis kulturních odlišností“ (Šmausová, 1999, s. 433).

V případě, kdy jednotlivci vnímají rasu jako sociální skupinu nebo populaci, přičemž zastávají ideu, že jsou součástí společnosti na určitém území a časovém rozmezí, lze konstatovat, že se jedná o rasistickou ideologii. Ta se skládá ze dvou klíčových aspektů, konkrétně z její aplikace v běžných praktikách a jednáních člověka a vyznačení především prostřednictvím znameních jinakostí. Jelikož rasistická ideologie vychází z přesvědčení o odlišnosti, vnímá tělesné rozdíly jako ty nejnepochybnější. Zástupci této ideologie vnímají lidské tělo jako základní stavební kámen pro rozlišování mezi přirozeným a nepřirozeným, čistým a nečistým. Právě tělo je pro rasismus nejvýraznějším ukazatelem toho, co je zlé, nepřijatelné či dokonce opovrhující (Šlesingerová et al., 2007).

Určité fyzické odlišnosti byly často důvodem pro rasistické urážky, se kterými se aktéři vietnamského původu setkávali. Jednalo se především o slovní útoky a posměšky, které se týkaly nejen samotných aktérů, ale i jejich potomků. Participanti vypověděli, že se cítili během verbálních ataků převážně bezmocní, proto reagovali ve většině případů pasivně.

Slovní útoky mají také původ v rasistických předsudcích či stereotypech, které se vyznačují hrubou kategorizací příslušníků konkrétní „rasy“, která ovšem není založena na skutečných zkušenostech jedince, nýbrž vychází z obecného a ustáleného přesvědčení společnosti, jedinec tak neposuzuje reálné vlastnosti příslušníka „rasy“, ale nekriticky přijímá většinový názor, týkající se charakteristických znaků typických pro onu menšinu.

4. Česko-vietnamská a vietnamsko-česká soužití

V této kapitole se věnuji problematice soužití Čechů a Vietnamců na území České republiky. Určitá komplikovanost česko-vietnamských vztahů může pramenit ze zažitých předsudků, které je možné zmírnit intenzivním kontaktem příslušníků obou etnických skupin. S ohledem na historický kontext prvních vietnamských migrantů, kteří byli většinou rovnou z letiště odvezeni do svých hromadných ubytování a byl jim naplánován speciální program, nebyla tato interakce úspěšná. Problém se stereotypizací upevnil fakt jazykové bariéry a zkreslený pohled zprostředkovaný masmédií, které mají na vytváření veřejného obrazu zásadní vliv. (Šišková, 2001).

4.1. Stereotypizace, předsudky a vnímání jinakosti

Jak jsem již zmiňovala výše, mí participanti se velmi často potýkali s projevy rasismu, který může vycházet ze stereotypizace, předsudků a vnímání jinakosti odlišných etnických skupin. Jistý vliv může vycházet z mediálního působení, které může vést ke zkresleným představám. Jak zmiňují ve své knize *Mass media* (2010) Mutz a Goldman „většina lidí je vystavena příslušníkům jiných skupin více skrz masmédiá než skrze osobní kontakt“ (Mutz & Goldman, 2010, s. 248).

Většinou se setkáváme s předsudky a stereotypy, které jsou založeny na utváření předpojatých a negativních úsudků o člověku či skupině. Předsudky převážně popisují negativní zkušenost ostatních lidí, dost tomu napomáhají média a informační kanály jako takové (Morgensternová, 2007). Po rozhovorech s participanty jsem si uvědomila, že aktéři nevnímají jinakost zásadně negativně, naopak jí připisují pozitivní efekt, jelikož mají dojem, že právě ona dokáže zpestřit jejich partnerské vztahy. Někteří participanti dokonce uvedli, že na jinakost lze nahlížet jako na něco exotického, co budí jejich pozornost.

„Předsudky představují zvláštní komplex v podstatě nezdůvodňovaných postojů a stanovisek, které si lidé osvojují docela nenápadně pod vlivem prostředí nebo je

převezmou od nějaké „autority“ (Šišková, 1998, s. 10). Od jedné informace se tak můžou promítat předsudky do celé skupiny. Škála předsudků je široká: od osočování, diskriminace a vyhýbání se dané etnicitě, až po násilné činy, které závisí na intenzitě předsudků a předchozích zkušenostech (Allport, 2004). Zaujala mě jedna zkušenost mého účastníka, kde se předsudky proměnily až v násilné činy.

„Když jsem byl na učilišti, tak nás ještě moc Češi nebrali. Smáli se nám a nadávali, ale museli jsme být na ně hodní, protože jsme se báli, že by nám vzal stát příspěvky na studium a museli bychom se vrátit zpátky do Vietnamu, takže jsme si to všechno nechávali líbit. Jednou jsme byli v parku u školy, a přišla za námi parta nějakých opilých chlapů. Jeden z nich řekl mému kamarádovi, ať se ten t'amanec ihned vrátí tam, odkud přišel a rozbil mu sklenku o hlavu. Tak jsem se ho zastal a pobili jsme se. Naštěstí se mě pan vychovatel z internátu zastal a pomohl mi to řešit s policií.“

Zdůrazňování jinakosti, stereotypizace a předsudky mohou vést až k projevům xenofobie, kterou se označuje postup, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem a odchylkám (Šišková, 1998). V extrémních případech tyto obavy z neznámého mohou vyústit v situaci popsanou výše jedním z mých účastníků, kdy došlo i k fyzickému napadení.

4.1.1. Češi očima Vietnamců

Vietnamci se v České republice pohybují již od roku 1956, kdy byla uzavřena první mezinárodní dohoda mezi Vietnamem a Českou republikou. Do roku 1989 byla migrace z Vietnamu závislá převážně na dohodách mezi oběma zeměmi, kdy mohl migrovat pouze určitý počet vietnamských mužů a žen. Učili se v České republice převážně praktické obory, které mohli uplatnit i po návratu do Vietnamu (Šišková, 1998). V uskutečněných rozhovorech účastníci uvedli, že někteří jejich známí a přátelé tak učinili, ale konkrétně oni se rozhodli zůstat a pomáhat svým rodinám ve Vietnamu finančně na dálku, kam jim část svých vydělaných peněz i nadále zasílají.

Později byli vietnamští migranti využíváni jako levná pracovní síla v továrnách. V následujících letech se spíše dali na podnikatelskou dráhu a pracovali na živnost. V současnosti tento stav přetrvává a většina Vietnamců má své podniky. Setrvávají převážně v gastronomii, maloobchodech, velkoobchodech a kosmetických službách (Barešová, 2010).

Mí vietnamští participanti popisovali často Čechy jako zdvořilé, pracovité a se zájmem o kulturu. Ve svých výpovědích je oceňovali za starostlivost o seniory a své blízké. Naopak český, černý, ironický a drsný humor, označovali za těžce nesrozumitelný pro ně samotné, jelikož obsahuje hodně slovních hříček a historických propojení. Češi jsou jinak podle aktérů klidní a vyrovnaní lidé.

„Češi jsou takoví, veselí, hodně pijí pivo. Jak říkají lidově – chlastají a baví se hlavně v těch hospodách a tak.“

Na daném příkladu lze poukázat na známky stereotypizace, která „pramení převážně z nedostatku objektivních informací a z generalizovaných negativních zpráv o všem, co není „naše“ a co nás zdánlivě i skutečně ohrožuje.“ (Šišková, 1998, s. 9) Všimla jsem si, že se často i v odborné literatuře bavíme o stereotypech skupiny lidí, kteří jsou námi vnímáni jako odlišní. Tedy různých minorit včetně té vietnamské, ale už se v literatuře moc nedozvíme, jakým způsobem je smýšleno právě o majoritě, což má také velkou výpovědní hodnotu a může nám lépe objasnit vztahy mezi majoritou a minoritou.

„Jak Češi žijí v jednom panelovém domě, tak oni nemají třeba tak blízký vztah jako my ve Vietnamu. Ve Vietnamu mají sousedé lepší vztahy. Češi žijí tak, že každá rodina má svoje, nezajímá je druhá rodina vedle nebo naproti a když, tak velice málo. Vietnamci se zvou navzájem k sobě a je to jedna velká rodina. A tady se spíše pomlouvají a nenávidí se. Celkově Češi jsou takoví více nenávislní než Vietnamci.“

Právě v této výpovědi mého participanta lze poukázat na již výše zmíněné rozlišování na kategorie „My“ a „Oni“. Konkrétně tento aktér žije v České republice již přes dvacet let a nabyt českého občanství. Přes všechny tyto skutečnosti u něho ale přetrvává silný pocit rozdělení společnosti na základě etnicity.

4.1.2. Vietnamci očima Čechů

Vztahy mezi menšinovou a většinovou populací se mohou odehrávat v různých rovinách, které se navzájem prolínají. Může se jednat o diskriminaci, xenofobní pocity, ale také o vzájemnou pomoc s integrací do majoritní společnosti či spolupodílení na správě regionu či státu. Tento proces se týká právě vztahů mezi Vietnamci a Čechy. Přičemž podle výzkumu Českého statistického úřadu, který se zaměřuje na vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v České republice z března roku 2020 jsou Vietnamci, i přes různé formy diskriminace až případného rasismu, lépe vnímanou minoritou, než je tomu u Romů, Číňanů, Arabů či Rumunů.

Participant, kteří pochází z České republiky, považují Vietnamce za velmi usměvavé a přátelské lidi. Vietnamští aktéři mi tuto skutečnost objasnili tak, že úsměvem často vyjadřují omluvu v případě, kdy nerozumí projevu mluvčího. Kvůli čemu může také docházet k nedorozumění mezi Čechy a Vietnamci při společné komunikaci.

„Když jsem ho poprvé viděla, zaujalo mě, jak se pořád na všechny usmíval, a přitom nikomu nic nerozuměl.“

Jako další často vnímanou charakteristickou vlastností připisovanou Vietnamcům uváděli čeští aktéři jejich pracovitost, tento povahový rys se stal pro Vietnamce již stereotypním, což dokládá i tvrzení jedné z českých participantek:

„Mě se Wong nelíbil a taky jsem se trošku styděla, ale mamina mi říkala, že nemám hledět na to, že je Vietnamec, ale spíše koukat na to, jak se ke mně chová. Tak jsem se spíš dívala na to, že mě má asi rád a je pracovitý. Ne, že je Vietnamec.“

V průběhu výzkumu jsem se setkala se zajímavým případem, který tuto představu vyvrátil. Jedna má participantka během rozhovoru uvedla, že naopak její partner vietnamského původu je již několik let nezaměstnaný a o práci neprojevuje zájem, jejími slovy:

„Dan je už tři roky doma, já musím sama vydělávat pro celou domácnost a živit naši dceru. Několikrát jsem ho prosila, aby šel se mnou dělat nehty, ale mu se nechce. Nemůžu se s ním rozejít, protože nemá kam jít a mně ho je líto. I skrze naši dceru.“

5. Česko-vietnamské partnerské vztahy

Smíšená rodina je typem vztahu, kdy partneři žijí na jiném území, myšleno v různých státech či kontinentech, ale týká se i případů, kdy partneři nepocházejí ze stejné kultury, mluví odlišnou řečí či vyznávají rozdílnou víru (Beck & Beck-Gernsheim, 2011). Ve své práci se zaměřuji na druhé pojetí pojmu smíšená rodina, jelikož mí participanti spolu utvářejí rodinu ve stejné zemi, ale jsou odlišného původu.

Dříve u nás představovala rodina, kdy se partneři lišili svou etnicitou spíše vzácnou výjimku, nyní počet smíšených rodin narůstá, a to zejména z důvodů změny politických a společenských podmínek, kdy ke vzniku smíšené rodiny mimo jiné pomáhá i příznivější právní úprava (Beck & Beck-Gernsheim, 2011). Jak jsem zmiňovala ve své práci již výše, vznik česko-vietnamských partnerských vztahů byl velmi ovlivněn uzavřením mezinárodních dohod mezi Českou republikou a Vietnamem, které podměnily počátek migračních vln (Freidingerová, 2014).

Smíšené partnerství utváří vztah plný odlišností a změn. Každý z partnerů do něho vkládá své návyky, zvyky a kulturní hodnoty. Díky postupné akulturaci, která je definována jako „proces, v němž styk mezi různými kulturními skupinami vede k osvojení nových kulturních vzorců jednou či oběma skupinami, přičemž může být jedna kultura pohlcena nebo může vzniknout nová, syntetizující kultura“ (Hartl, 2004, s. 28), se tyto sociokulturní rozdíly postupně snižují.

V následující části kapitoly jsem se věnovala oblastem a tématům ze společného života smíšených párů, které z analýzy rozhovorů vedených s mými participanty vystoupily jako stěžejní v rámci jejich každodenního života.

5.1. Společný život

Během rozhovorů s mými participanty, kdy jsme hovořili o jednotlivých rolích partnerů v jejich vztahu, si jejich názory značně protirečily. Muži vietnamského původu se sami považovali za hlavu rodiny, což opodstatňovali slovy “udržením zvyklostí” nebo výroky jako: “vždycky je chlap hlavou rodiny” “, ať už to měli na mysli v českém nebo vietnamském kontextu. Jejich české partnerky se ale vnímaly jako rovnocenné a v některých případech spíše jako dominantnější. Ukázkou zde může být citace jedné z mých participantek, která na otázku ohledně postavení v rodině odpověděla:

„Řekla bych, že jsem u nás hlavou rodiny já. Já jsem byla vždycky samostatná jednotka. Asi mám ráda, když mám věci pohromadě, všechno si udělám podle sebe, zaplatím, uhradím... Pak jsem spokojená a můžu fungovat dál. (...) Kdyby to mělo být na Hoangovi, tak bych byla nervózní...“

Přičemž participantky vietnamského původu očekávaly od svého partnera jistou zodpovědnost a dosazovali je spíše do postavení hlavy rodiny. Taky využívaly slova jako „u nás je zvykem“ či „chlap má zabezpečit rodinu“.

„U nás je zvykem, že je chlap hlavou rodiny. Můj tatínek hlavou rodinou byl a tím nejlepším, takže to také očekávám od svého manžela. Musím vědět, že se o mě a dceru postará.“

5.1.1. Jazyková bariéra

Při rozhovorech s mými participanty, kdy mi popisovali příběhy o jejich seznámení, mě zaujalo, že ve většině případů popisovali podobnou situaci – jejich vztah nebyl

založen na běžné slovní komunikaci, ale proběhlo mezi nimi něco, co se mi snažili vysvětlit jako jejich vzájemné “napojení”. I přes jazykovou bariéru se oba partneři dorozumívali bez problémů, na rozdíl od jejich okolí, které vietnamskému partnerovi skoro vůbec nerozumělo. Jako ilustrativní příklad nám může posloužit výpověď jedné z akterek mého výzkumu:

„Byť neuměl česky, tak já jsem rozuměla. Vždycky jsem věděla, co chce říct, o čem chce mluvit. Jakoby jsme mluvili spolu telepaticky. (...) Jako fakt jsme byli na sebe nějak napojení mi přijde. On se třeba snažil těm holčkám říct nějaký vtip, protože za mnou a mýma kolegyněmi chodil do práce, a ony mu vůbec nerozuměly. Ale já věděla. My dva jsme se spolu smáli a oni ne, protože nevěděli, o co go.“

V pozdější fázi vztahu už ale mezi partnery nastávala jazyková bariéra, která mnohdy končila nedorozuměním. Jeden z participantů odpověděl, že to řeší následovně: *„Hraju hluchého.“* Tady se ale jedná ovšem o výraznější výjimku, kdy aktér již určitým způsobem na jazykovou bariéru „rezignoval“. V jeho výpovědi bylo patrné jisté rozhořčení, že mu jeho manželka nerozumí, a ani se o to nepokouší.

„Manželka se neučí vietnamsky. Nemá čas.“

V ostatních případech zaznívaly snahy ze strany českých partnerů/partnerek naučit se vietnamsky. Až na jednu participantku, která se řeč stále v současnosti učí, to ostatní brzy vzdali a jako důvod uváděli především složitost výslovnosti vietnamského jazyka, v důsledku čeho znají pouze pár základní slov a frází.

„Ona je „stálý začátečník“, ale zkoušela se naučit.“

Jedna z participantek se k učení vietnamštiny vyjádřila takto:

„Vietnamština není vůbec těžká, jednoduchá gramatika, stačí slovíčka a člověk rozumí... Ale mě to nejde vyslovit.“

Přestože tedy sama charakterizovala tento jazyk jako jednoduchý, nebyla schopna se jej naučit a už vůbec ho používat. Tento fakt si omlouvala těžkou výslovností, která nakonec vedla k tomu, že rezignovala na učení se řeči partnera.

„Bilingvismus (je) schopnost ovládat dva jazyky na úrovni rodilého mluvčího... Nelze samozřejmě definovat stupeň dokonalosti, na kterém se z nerodilého mluvčího stává bilingvista: rozlišení je relativní“ (Bloomfield, 1993, s. 56). Lechta (2010) naopak chápe bilingvismus jako situaci, kdy je osoba schopná dorozumívat se a střídat dva různé jazyky, přičemž její znalosti řeči nemusejí být na stejné úrovni, ve většině případů osoby naopak ovládají jeden jazyk lépe než ten druhý. V mém výzkumu se vyskytl pouze jeden případ, kdy potomek pocházející ze smíšeného partnerství ovládal mateřské jazyky obou rodičů.

„Syn umí dobře vietnamsky i česky. Jak se narodil, tak jsme na něho od mala mluvili oba svým jazykem. Ví, že se má se mnou bavit vietnamsky a s matkou, babičkou, kamarády atd. česky. Je to velká výhoda pro něho, když jedeme třeba za mou rodinou do Vietnamu, protože mu alespoň nemusím překládat.“

V případě partnerů se druhému jazyku učili pouze Vietnamci, kteří češtinu aktivně používali, což bylo pochopitelné a pro ně přirozené vzhledem k tomu, že žijí a pracují v České republice. Čeští partneři se pokoušeli naučit vietnamsky, ale skončili pouze na pár slovech a frázích a někdy ani to ne, což se promítlo také do jazykových kompetencí potomků, kteří ve většině případů vietnamsky nemluví a ani nerozumí.

„Chtěl jsem dceru učit vietnamsky, ale neměl jsem na to čas, a pak už na to bylo pozdě. Jako umí pár slovíček, ale nedomluví se.“

Ze strany vietnamských rodičů byla naznačená snaha naučit potomky svůj mateřský jazyk, ale ve většině případů na to dle jejich slov nebyl čas. Domnívám se, že na to může mít rovněž i vliv malý až téměř žádný kontakt s rodinou vietnamského

rodiče. Jedna z žen, se kterými jsem vedla rozhovor vyjádřila i jistý smutek nad tím, že jí a jejího syna manžel vietnamsky nenaučil.

„Já mu říkala, ať s ním mluví od narození vietnamsky, že nepotřebuji, aby na něj mluvil špatně česky, ale on byl prostě pohodlný. Takže s ním mluvil akorát špatně česky.“

Z této výpovědi můžeme vidět i určité rozhořčení participantky, která se obávala, aby se dítě nenaučilo špatnou češtinu.

5.1.2. Výchova potomků

Kromě zmiňované problematiky ovládnutí jazyků v předcházející podkapitole, bylo rovněž velkým tématem u participantů, kteří již měli potomky, otázka jména, jak křestního, tak i příjmení. Ve většině případů dostaly děti od svých rodičů české křestní jméno a vietnamské příjmení.

„Vietnamské příjmení, to byla jasná věc hned od začátku.“

„Vietnamci musí mít (příjmení) po tátovi, protože to je naše kultura.“

Tato výpověď zazněla od vietnamského partnera, i když jeho manželka naopak chtěla, aby mělo dítě příjmení české. Při rozhovoru participant dbal na „naše“ (vietnamské) hodnoty a můžeme zde vidět i zmiňované užívání pojmu kultura, ke kterému jsem se vyjadřovala v kapitole číslo tři. Z uvedené citace můžeme rovněž pozorovat důraz na patriarchální uspořádání rodiny, které je ovšem vyzdviženo onou dichotomií „My“ a „Oni“. V jednom případě se vyskytla také holčička, která kromě českého křestního jména dostala rovněž vietnamské. Pozoruhodné na tom bylo, že její matka nepoužívala, a dokonce si na něj ani nedokázala vzpomenout. Samotná vietnamská část rodiny a příbuzných ji také neoslovovala vietnamským jménem, ale pouze českým. Otec ovšem kladl důraz na to, že až bude jeho dcera větší, tak ji chce titulovat právě vietnamským jménem. Pouze v jednom případě dostal potomek i české příjmení, což bylo vysvětleno jako praktické řešení, aby dítě nemělo žádné problémy

ve škole. Během rozhovorů s oběma partnery ale nikdy nebylo zřejmé, zda volba jména nebo oslovení vyvolávala v jejich vztahu jakoukoli formu neshod.

Při rozhovoru ohledně výchovy bylo ale patrné, že vzhledem k místu bydliště je jednoznačně upřednostňován jakýsi „český styl“ a ve výchově má hlavní slovo matka dítěte. K tomu bylo zapotřebí zdůraznit roli otce, ať už před rodinou nebo mezi známými v České republice, což se projevovalo například právě vietnamským příjmením. Zároveň se vnímali jako hlava rodiny, přestože měla ohledně výchovy větší slovo matka, jako ta, která křičí, zakazuje a trestá. Můžeme to uvést na jednom participantovi, který se tímto způsobem vnímal. Na ukázce je patrný i jistý náznak dominance jako by mělo jeho slovo větší váhu.

„Dcera poslouchá více mě. Míň mluvím blbosti a více co je pravda.“

Pozoruhodným způsobem ale partnerské vztahy či rodiny balancovaly mezi „těmito dvěma kulturami“ v případě stravování. Ukázalo se, že jídlo sehrává roli nalezení jakési rovnováhy, kdy si každý partner smí zanechat „své“ a je plně tolerován a zároveň se „přizpůsobuje“. Ze strany českých partnerů zaznívalo, že jim vietnamské jídlo chutná a že se stravují půl na půl, naproti tomu na vietnamské straně už byla vidět jistá míra nevole.

„Vařím půl na půl, ale české musím. Když jsem doma a mám volno, tak vařím vietnamské.“

Česká strana si často myslela, že ovládá vaření vietnamského jídla, což rozhodně ta druhá takto nevnímala. Zároveň respondenti vietnamské etnicity i hodnotili, že děti mají raději právě vietnamské jídlo.

„Katka se to nenaučila a neumí to, ale malá má raději vietnamské jídlo.“

„Třeba v sobotu mám volno, tak udělám něco svého.“

Jídlo pro Vietnamce představovalo jakési „zachování vlastní kultury“. Pokud hovořili o jídle, což pro ně představovalo důležitou kulturní složku, tak se začali utvrzovat v tom, co vnímali jako jim vlastní a „jejich“. České jídlo se v mnoha případech vařit naučili, ale nebylo to nic, co by vyhledávali a při každé příležitosti volili právě vietnamskou stravu. A i v případě dětí pro ně bylo důležité, aby jedli právě „jejich“ jídlo a s hrdostí hovořili, že jejich děti mají radši. Kromě toho také bylo české to „nezajímavé“ a vietnamské „zdravější a chutnější“.

„České jídlo, tam není zelenina. Je to jen samá omáčka, knedlíky a maso. A na snídani třeba ve Vietnamu máme polévku, kaši. Tady rohlíky a salám. Vietnamské jídlo je zdravější, je tam hodně zeleniny.“

5.1.3. Otázka víry, tradice a slavení svátků

Ani jeden z partnerů se povětšinou nedeklaroval jako věřící či příslušející k nějakému náboženství. Přesto se vyskytly jisté prvky, které lze spojit s otázkou vyznání. Češi byli vnímáni jako ti, co by měli chodit do kostela a sami tak někteří o sobě i hovořili, pokud se rovnou nepřihlásili k ateismu. V jejich případě spíše zmiňovali, že „občas zajdou do kostela“. Vietnamci byli na otázku náboženství spíše skeptičtí a zdůrazňovali, že „jim je to jedno“, „ať si každý věří v co chce.“ Zároveň oba partneři vyjadřovali velkou toleranci nebo spíše individualismus.

„Ať je, co chce a já taky.“

„Já ho nenutím chodit do kostela a on mě nenutí zapalovat tyčinky.“

Při rozhovorech konaných v kancelářích a domácnostech některých participantů jsem si povšimla předmětů a symbolů, jež bychom mohli považovat za „ztělesnění“ určité víry, jednalo se například o sošky Buddhy, oltáře, modlitební tyčinky, obrazy.

Podle některých oltář plnil jakousi „náboženskou“ funkci, ovšem většina z nich jej chápala spíše jako doplněk v domácnosti, či její součást. Jeden z párů od oltáře po

přestěhování upustil a další již nestavěl. Participant zde uváděl, že zapálení tyčinek a oltář vnímá jako když „my“ zapalujeme svíčky a není pro to nutné, abychom u toho byli katolíci. Úkony jako zapalování tyčinek tak tedy hodnotil jako určitou zvyklost. V ostatních domácnostech ale oltář přítomný byl. Zajímavé bylo, že partneři z české strany se často k úkonům u oltáři začali přidávat či se u oltáře modlili. Z rozhovorů ale vyšlo najevo, že se o tomto spolu nikdy nebavili. Jednalo se tedy spíše určitou formu „sdílení s partnerem“, aniž by se otevřeně hlásili k buddhismu nebo aniž by spolu někdy o víře, ať už v osobním nebo obecnějším kontextu mluvili.

S náboženstvím a vírou se může pojit i mnoho svátků z nichž některé dnes již nabyly spíše sekulárního charakteru a náboženský podtext se z nich často vytratil. Z mého výzkumu vyplynulo, že mezi nejudržovanější svátky ve vietnamsko-českých vztazích patřily oslavy Nového roku, a to hned dvakrát. Participant oslavovali jak „český“ Nový rok, tak ten vietnamský. Ve Vietnamu se tento svátek nazývá „Tết Nguyên Đán“ zkráceně „Tết“ a je jedním z nejvýznamnějších a největších svátků země. Ve Vietnamu je silně spjatý s náboženstvím, jelikož se v tento svátek pořádají různé náboženské obřady a modlitby, kdy se nabízí jídlo a různé předměty na oltáře svým předkům. Také k tomu patří rodinný kruh, pohoda, láska a přátelství. Hodně Vietnamců tento svátek přirovnává k českým Vánocům. V tento den se také zdobí obydlí a prodejny květinami. Za novoroční strom považují kvetoucí meruňku nebo broskvoň, která je pro ně znakem dlouholetosti, zdraví, nesmrtelnosti, ochranné ruky rodiny před zlými duchy a pokračování života s rozrůstající se generací. (Pechová, 2007). Participant v rozhovorech uvedli, že převážně oslavují oba svátky. Partneři a partnerky z České republiky si dokonce často osvojili Vietnamský Nový rok, neboli Lunární rok více, než Silvestr. Do těchto oslav převážně zakomponují i své rodiny a blízké, kteří se této situaci nebrání a jsou k ní spíše otevření.

„Na Lunární rok jedeme vždy s partnerem do Ostravy, kde kamarád pořádá velkou hostinu zhruba pro osmdesát lidí, převážně tam jsou pouze Vietnamci. Beru tam většinou i mé rodiče, protože se jim to hrozně líbí a chutná jim vietnamské jídlo. Po hostině všichni popijeme,

zpíváme karaoke, jíme ovoce a bavíme se. Uprímně mám oslavy Lunární roku raději, jak náš Silvestr.“

I když byl českými participanty vnímán tento svátek s nadšením, Vietnamci vyjádřili jistou nostalgii po Vietnamu a povzdech nad neautentičností slavení tohoto svátku v ČR.

„Ve Vietnamu má Lunární rok své kouzlo, protože to je jeden z největších svátku u nás. Tady se to nedá slavit, tak jak má. Nemáme tu totiž pagody atd.“

Vedle oslav nového roku se ve smíšených manželstvích objevovaly i „české“ Vánoce, které se převážně udržovaly jen kvůli dětem. Podobně se participanti vyslovili rovněž ohledně Velikonoc, které dělají „jako zábavu pro děti.“

„Hoang to asi nechápe, protože to nezažil, ale já to chci předat dceři, aby se těšila na Ježíška, Prostě to kouzlo Vánoc.“

„Prostě večere, dárky a pak si sednu k televizi. Slavíme to hlavně kvůli malé. Pro mě je to normální večere. Ale salát nejím.“

„To je jako otravný. Najím se, čumím na televizi, čau a dělejte si, co chcete. Ale líbí se cukroví. Mně se to hodně líbí. Když přijdeš domů z práce a máš vůni vanilkovou, tak mě to těší.“

Z první citace můžeme vidět, že pro českého rodiče hraje důležitou roli předat určité tradice, ve kterých byli sami odchovaní a se kterými si pojí příjemné pocity překvapení, které si zřejmě sami z dětství odnesli. Pro vietnamskou stranu mých participantů byly Vánoce téměř lhostejné a pouze odkazovali, že tento svátek slaví někteří křesťané ve Vietnamu, ale jiným způsobem, než je běžné v České republice.

V rodinném životě tak u smíšených párů jednoznačně převažovaly dle výpovědi české svátky. Z těch vietnamských se slavil pouze Nový rok, na který byl ale většinou kladen největší důraz. K dodržování ostatních tradic jako příklad použiji výpověď jednoho z participantů ke svátku svatého Mikuláše, který se téměř nad tímto

zvykem pohoršil. Svátky jsou z jeho pohledu reprezentanty víry, proto pro něj i setkání s Mikulášem a pak především s postavou čerta bylo směšné, jelikož tento svátek pracuje s něčím, co neexistuje.

„To bylo pro mě směšné, směšné... Protože ve skutečnosti čert neexistuje.“

5.2. Setkání s nepřijetím a nepříznivé reakce okolí

Nepřijetí ve své práci vnímám ve smyslu projevů sociální distance, která se týká převážně participantů vietnamského původu, nicméně během rozhovorů jsem se setkala s případy, kdy naopak rodina vietnamského aktéra/aktérky nepřijala jeho partnera/partnerku, o čemž pojednávám v následující podkapitole. S nepřijetím mají participanté spojeny předsudky a stereotypy, se kterými setkávají v každodenním životě. Projevují se jak slovně, tak například nepříjemnými pohledy, které je doprovázejí, jak uvedl jeden z aktérů:

„Když jsme šli spolu na diskotéku, tak se na nás někteří blbě dívali.“

Jak jsem zmiňovala výše, nepřijetí vnímají převážně partneré vietnamského původu a jejich děti. Všichni participanté se shodli na tom, že je nejlepší na dané projevy nereagovat, jelikož mají pocit bezmoci a nepochopení ze strany společnosti.

„Občas mi někdo nadává, že jsem rejžák, žlutej, ľamanec atd., ale neřeším to, co jim na to mám jako říct?“

„Zpočátku jsem různé narážky na Martina řešila, ale zjistila jsem, že to nemá cenu řešit“

Všichni aktéři se shodli na tom, že tyto předsudky a stereotypy nijak neovlivňují jejich partnerství a nepovažují je ani jako jakoukoliv překážku ve společném soužití.

„Neberu to jako důvod k rozvodu, je to jejich problém ne náš. My se máme rádi, a to je hlavní.“

Nejvíce mé participanty trápily urážky a předsudky vůči jejich dětem. Popisovali, že se jejich děti pravidelně setkávaly se slovními napadeními ve školách a školkách. Nejčastěji se jednalo o urážky od jejich vrstevníků. Aktéři se mi svěřili s tím, že se danou situaci snažili řešit s pedagogy, ale tato cesta dle jejich slov nikam nevedla. Opět tedy pociťovali pocit bezmoci a nepochopení.

„Děti ve škole se dceři smály, že je šikmooká a něco takového. Ty narážky proti ní byly vždycky. Já jsem to ale neřešil, to spíše manželka.“

„Dcera doma plakala, že se ji ve škole smějí, že je žlutá, ťamanka atd. a já nevěděl, jak ji pomoci.“

5.3. Rodina, příbuzní a přátelé

Během rozhovorů s aktéry mého výzkumu jsem si povšimla skutečnosti, že obavy ze setkání partnera jiného etnického původu s rodinou či příbuznými se projevovaly u obou partnerů. Z výpovědí českých participantů byly patrné rozdíly mezi reakcemi na vietnamského partnera/partnerku v závislosti na období kdy se uskutečnilo první setkání s rodinou a příbuznými. Aktéry mi tato skutečnost byla vysvětlena změnou vnímání Vietnamců v očích Čechů v průběhu let, jelikož dle nich „starší generace“ vnímala Vietnamce jako přistěhovalce, něco neznámého a většina byla údajně ovlivněna předsudky a stereotypy, jak jsem zmiňovala výše. V průběhu let se podle participantů vnímání příslušníků vietnamské etnicity změnil.

„Když jsem si našla Jirku, měla jsem strach o tom říct našim. Řekla jsem jim jenom, že jsem si našla nového kluka, ale zatajila jsem jim, že je to vlastně Vietnamec. Kdybys tak viděla mamčin pohled, myslela jsem, že mě snad zabije. Řvala po mně, že mě vyhodí z domu a ať ji nelezem na oči. Nejlepší bylo, že když si našla ségra Pepu, který byl taky Vietnamec, akorát asi o pět let později nebo nevím, jak dlouho, tak už to problém nebyl. Hodně se ten pohled na ně změnil.“

Vietnamští participanti na rozdíl od českých měli obavu z přijetí jejich partnera/partnerky nikoli kvůli stereotypům a předsudkům, ale z důvodu častých obav jejich rodin o ztrátu kultury a tradic. Aktéři vypověděli, že jejich rodina jim i v současnosti nedoporučuje volbu partnera/partnerky jiného než vietnamského původu.

„Mamka si přála ať si najdu vietnamského chlapa, prej kvůli tomu, aby chápal ty naše zvyky a ták.“

„Rodiče byli docela smutní no z toho, že jsem si vzal Češku, protože chtěli vietnamská vnoučata, aby uměli i vietnamsky a ták“

Participanti se mi svěřili s tím, že největší obavy měli z představení partnera/partnerky právě rodinám a rodinným příslušníkům. Přidávali tomu největší váhu a považovali to za jeden z nejdůležitějších kroků jejich vztahu. S odstupem času uvedli, že se stejně s výběrem jejich partnera/partnerky všichni v jejich okolí smířili.

U prvního setkání partnera/partnerky s jejich přáteli a známými se participanti nejvíce obávali posměšků, týkajících se hlavně partnerů vietnamského původu, které mohly vycházet z předsudků a stereotypizace, jak jsem již uváděla výše, nebo se často týkaly tělesných odlišností. V některých případech se tyto obavy naplnily a jisté posměšky jejich přátele projeví, ale bylo tomu tak pouze u prvotních dojmů. Jedna z participantek se mi svěřila s její nepříjemnou situací, která se jí stala při představení partnera jejím kamarádkám.

„Vzala jsem Hoanga na grilovačku ke kámošce. Byli tam ještě i holky, které ho neznaly, ale tak mě by nenapadlo, že se budou chovat tak trapně. Po celou dobu, co jsme tam seděli si z něho dělali takovou tu blbou srandu víš, jako nazývali ho rejžáku nebo že je podobný hořčici a takové blbosti.“

I přes veškeré obavy z přijetí se všichni participanti shodli na skutečnosti, že postupem času si všichni jejich nejbližší na volbu jejich partnera/partnerky zvykli a není to pro ně již tak neobvyklé jako v prvotních chvílích. Dokonce mi uvedli, že zapomínají na to, že je to něco „*neobvyklého*“.

Závěr

Má práce se zabývala problematikou česko-vietnamských partnerských vztahů a jejich případnými socio-kulturními rozdíly. V úvodní kapitole jsem si vymezila cíl výzkumu, následně jsem se zaměřila na samotnou metodologii, analýzu uskutečněných rozhovorů a zpracování získaných dat. Potom jsem definovala termíny kultura, etnicita a rasismus, se kterými bylo v mém výzkumu často pracováno. Dále jsem se věnovala problematice česko-vietnamského a vietnamsko-českého soužití. Vycházela jsem ze své empirické části a poznatků uvedených mými participanty. Vybrala jsem témata, která se mi při rozhovorech nejčastěji opakovala a zároveň měla vliv na každodenní život samotných aktérů. Všechny rozhovory probíhaly v klidné a přátelské atmosféře, se všemi participanty jsme komunikovali otevřeně a pocítovala jsem, že se rádi svěří se svými poznatky a zkušenostmi, které je třeba zaskočily anebo mile překvapily.

Následně jsem se zaměřila na tradice a svátky, které jsou součástí života každého z partnerů. Zajímala jsem se na přizpůsobení jednotlivých aktérů a akulturaci Vietnamců do české společnosti. Došla jsem k závěru, že všichni mí participanti si osvojili část z kultury obou partnerů a slaví spolu se svými blízkými i svátky a tradice toho druhého. Dochází tím pádem k vzájemnému spojení a jistému kompromisu mezi partnery. Dalším probíraným tématem v mé práci byla bilingvní rodina. Většina mých participantů již měla děti a jejich smíšené partnerství mělo vliv i na výchovu jejich dětí. Poté jsem se věnovala interkulturní komunikaci, která tvoří základ vztahu.

Česko-vietnamská partnerství s sebou nesou i jistou jinakost, s jejich projevy se aktéři mého výzkumu setkávají během každodenního života. Dochází k ní převážně při kontaktech se společností, ale také i uvnitř vztahu. Jsou s ní úzce spjaté také předsudky a stereotypy, které participanty neustále doprovázejí. Projevují se jak

nepříjemnými pohledy, tak slovními urážkami a v některých vzácnějších případech dokonce fyzickými ataky. Z mých rozhovorů vychází, že si jich samotní aktéři snaží příliš nevšímat a nereagovat na ně. Nejvíce je trápí předsudky vůči jejich dětem, které se s nimi setkávají převážně ve škole či školce.

Všichni mí participanti považují smíšené partnerství za jisté zpestření a obohacení jejich každodenního života především co se týče zvyků, tradic a návyků. Uvádějí, že jisté socio-kulturní rozdíly během jejich vzájemného soužití vnímají, ale nepovažují je za relevantní v jejich vztahu a přiřazují jim roli spíše pozitivní hodnoty. Shodli se na tom, že většina neshod nepramení z jejich odlišného etnického původu, ale souvisí s běžnými starostmi, které doprovázejí i partnery stejné etnicity.

Zdroje

- Allport, G. (2004). *O povaze předsudků*. Prostor.
- Barešová, I., ed. (2010). *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2014). *Dálková láska: životní formy v globálním věku*. Sociologické nakladatelství.
- Brouček, S. (2003). *Český pohled na Vietnamce (mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství)*. Etnologický ústav AV ČR.
- Budil, I. T. (2003). *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Triton.
- Eriksen, T. H. (2012) *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Sociologické nakladatelství (SLON).
- Eriksen, T. H. (2008). *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Portál.
- Freidingerová, T. (2014). *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy Praha.
- Hartl, P. (2004). *Stručný psychologický slovník*. Portál.
- Hartnoll, R. (2003) *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule – Snowball Sampling*. Rada Evropy.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál.

Horáková, H. (2012). *Kultura jako všelék?: kritika soudobých přístupů*. Sociologické nakladatelství (SLON).

Lawless, R. (1996). *Co je to kultura*. Votobia.

Lechta, V., ed. (2010). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Portál.

Morgensternová, M., Šulová L., Schöll, L. (2011). *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Wolters Kluwer Česká republika.

Morgensternová, M., Šulová L., Schöll, L. (2007). *Interkulturní psychologie: rozvoj interkulturní senzitivity*. Karolinum.

O'Leary, T. J. III. (2013). *Entity*. Xlibris.

Pechová, E. (2007). *Vietnamské tradiční svátky a oslavy*. In: *S vietnamskými dětmi na českých školách*. H&H.

Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Albert.

Šišková, T. (2001). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Portál.

Šišková, T. (1998). *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník*. Portál.

Internetové zdroje

Bloomfield, L. (1993). *Language*. George Allen & Unwind LTD.

Ford, Ch., Harawa, N. (2010). *A new conceptualization of ethnicity for social epidemiologic and health equity research*. *Social science & medicine*.

Mutlová, E. (2010). *Problematika česko-vietnamských manželství* [bakalářská práce, Univerzita Pardubice]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/wcx0fb/>

Mutz, D., Goldman, S. (2010). *Mass Media*. The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination. <https://doi.org/10.4135/9781446200919.n15>

Šlesingerova, E., Hamar, E., Szaló, C. (2007). *Konceptualizace pojmů rasa a rasismus: Sociologický pohled* *Conceptualizing Race and Racism: A Sociological Perspective*. *Socialni Studia*.

Šmausová, G. (1999). "Rasa" jako rasistická konstrukce. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. doi: 10.13060/00380288.1999.35.4.04.